

Rewolucja islamska w Iranie Przyczyny - przebieg - konsekwencje

KLAUDYNA MARIA ANDRUSIEWICZ

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Rewolucja islamska w 1979 r. była ostatnią „wielką” rewolucją XX wieku. Fasadową monarchię parlamentarną zastąpiono innowacyjnym tworem, nazwanym „republiką islamską”. Przywódcy rewolucyjni inspirowani ideami religijnymi, podjęli próbę zdominowania polityki, kultury i życia obywatelskiego wszechobecnym islamem. Z uwagi na rolę fundamentalizmu religijnego, rewolucja irańska stanowiła zapowiedź silnych relacji między islamem a polityką w XXI wieku.

*Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka przyczyn, przebiegu i gruntownych zmian, jakie dokonały się w wyniku zwycięskiej rewolucji 1979 r. W pierwszej części omówiono uwarunkowania społeczno - polityczne Iranu w okresie panowania szacha Mohammada Rezy i podjęto próbę odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu przyczyniły się one do wybuchu rewolucji. W drugiej części przedstawiono w porządku chronologicznym przebieg rewolucji irańskiej. Ostatnia część stanowi analizę głównych rezultatów rewolucji, ze szczególnym uwzględnieniem przeobrażeń, jakie dotknęły irański system polityczny. **Słowa kluczowe:** rewolucja islamska, dynastia Pahlavich, Ajatollah Chomejni, monarchia konstytucyjna w Iranie.*

Rewolucja islamska diametralnie zmieniła rzeczywistość społeczno-polityczną Iranu. Fasadową monarchię parlamentarną zastąpiono innowacyjnym tworem, nazwanym islamską republiką. Wydarzenia okresu rewolucji wpłynęły na przeobrażenia sytuacji społeczno-kulturowej, odciskając jednak największe piętno w sferze politycznej Iranu. Rewolucja była zjawiskiem unikalnym i „niepospolitym”, szczególnie z uwagi na wyjątkową rolę, jaką odegrał w niej fundamentalizm religijny. Była to pierwsza w historii nowożytnej sytuacja, gdy przywódcy inspirowani religijnymi ideami, podjęli próbę wprowadzenia pierwiastka muzułmańskiego lub nawet, dokładniej mówiąc, zdominowania polityki, kultury i życia obywatelskiego wszechobecnym islamem (Halliday 2002: 49). Rewolucję roku 1979 z pewnością zaliczyć można do wydarzeń najbardziej szokujących światową opinię publiczną. Była to ostatnia „wielka rewolucja” XX wieku, będąca jednocześnie zapowiedzią znaczących relacji między islamem a polityką w wieku XXI (Coville 2009: 40).

Celem niniejszego artykułu¹ jest ukazanie gruntownych zmian wewnętrznych, jakie dokonały się w wyniku przeobrażeń zwycięskiej rewolucji roku 1979 oraz przedstawienie ogólnego schematu przebiegu tych wydarzeń, w odniesieniu m.in. do koncepcji rewolucji. Dlatego istotnym wydaje się wskazanie głównych przyczyn oraz nakreślenie zarysu sytuacji wewnętrznej w Iranie, gdyż konsekwencją była zmiana rewolucyjna w strukturach irańskiej władzy oraz w obrębie norm społeczno-kulturowych społeczeństwa tego kraju.

¹ Artykuł został napisany w oparciu o źródła persko-, angielsko- i polskojęzyczne. Wykorzystane zostały także fragmenty irańskiej konstytucji z 1979 r., tłumaczone przez autorkę publikacji bezpośrednio z języka oryginału.

Artykuł podzielony został na trzy główne części. W pierwszej scharakteryzowano uwarunkowania społeczno-polityczne Iranu w okresie panowania Mohammada Rezy, drugiego władcy z dynastii Pahlavich. Ułatwi to odpowiedź na pytanie, w jaki sposób panujące warunki wewnętrzne przyczyniły się do wybuchu zachowań rewolucyjnych. W drugiej części skupiono się na przebiegu zwycięskiej rewolucji roku 1979, prezentując chronologicznie proces najistotniejszych wydarzeń. W ostatniej części przedstawiono analizę zasadniczych skutków owych zdarzeń, skupiając się głównie na przeobrażeniach, jakie dotknęły irański system polityczny.

Analizując przyczyny, przebieg i skutki rewolucji politycznych czy społecznych napotykamy na szeroki kontekst ram teoretycznych tego zagadnienia. Istnieje wiele definicji rewolucji oraz równie wiele koncepcji i schematów wyjaśniających fenomen zjawisk rewolucyjnych. Niektóre z nich, jak na przykład teorie Samuela Huntingtona (1968), Jamesa Daviesa (1975 [1962]) czy Neila Smelsera (1962), znajdują zastosowanie w badaniach nad rewolucją islamską. Inne, wśród których wymienić należy m.in. koncepcje Lyforda Edwardsa (1973 [1927]) czy Crane'a Brintona (1958 [1938]) zupełnie nie wpisują się w ten paradygmat. Obaj badacze uwzględniają okres rządów sił umiarkowanych w bezpośrednim następstwie wygranej rewolucji, w konsekwencji władzę przejmują radykalni ekstremiści. Istotą pracy stanowi jednak nie próba usytuowania islamskiej rewolucji w obrębie istniejących teorii, a raczej jej dogłębna analiza w celu stworzenia indywidualnego schematu omawianego zagadnienia².

W celu konceptualizacji omawianego zjawiska posłużyć możemy się definicją, opisującą rewolucję jako radykalną, gwałtowną i nieoczekiwaną zmianę w obrębie systemu społeczno-politycznego, związaną z przekształceniami wewnętrznymi oraz wariacją układu sił, powodowaną poprzez pobudzenie nowych przekonań, wartości czy idei. Jest to ruch niezinstytucjonalizowany, związany z komunikacją, interakcją oraz mobilizacją społeczną, którego celem jest dążenie do modyfikacji obowiązujących ram. Rewolucja jest procesem prowadzącym do zmiany panującej władzy, jednak nie musi wiązać się z przeobrażeniami w obrębie sektora gospodarki oraz stratyfikacji społecznej.

PRZYCZYNY REWOLUCJI ISLAMSKIEJ

Kontekst wybuchu wydarzeń islamskiej rewolucji Ervand Abrahamian przedstawił w sposób niezwykle zwięzły i klarowny. Jego zdaniem: „rewolucja wybuchła nie z uwagi na chwilowe polityczne pomyłki. Wybuchła ona jak wulkan z uwagi na przytłaczającą presję, jaka budowana była poprzez dekady wewnątrz irańskiego społeczeństwa. Od roku 1977 szach siedział na takim właśnie wulkanie, będąc wyobcowanym pośród prawie wszystkich grup społecznych. Rozpoczął on swoje stanowcze i autorytarne rządy w opozycji do inteligencji i miejskiej klasy pracującej. Ta opozycja wzrastała na sile poprzez lata” (Abrahamian 2008: 155).

Przyczyn wybuchu rewolucji w Iranie dopatrywać można się w szeregu czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Przede wszystkim zaliczyć do nich należy ogólne niezadowolenie społeczne, wynikające z powiększającej się przepaści materialnej pomiędzy biednymi a nieliczną grupą bogatych, coraz bardziej ograniczone prawa i wolności obywatelskie oraz niespełnione obietnice związane z licznymi reformami, z których większość okazała się bezowocna. Zwykle przyczyn rewolucji upatruje się w obiektywnych warunkach takich, jak: bieda, ucisk, represjach i nadużycia. Jednak, zdaniem Ryszarda Kapuścińskiego, spojrzenie to jest jednostronne, ponieważ warunki takie istnieją w wielu państwach, a rewolucje wybuchają tam rzadko (Kapuściński 1999: 125). By wybuchła rewolucja niezbędna jest świadomość nędzy i ucisku, przekonanie, że warunki te nie są naturalnym porządkiem świata. O uwarunkowaniach tych pisał w kontekście naukowym Piotr Pacewicz w swojej czteroczynnikowej koncepcji psychologicznej genezy rewolucji społecznej, zakładając, że to właśnie spadek poczucia zaspokojenia potrzeb jest jednym z głównych powodów powstawania ruchów rewolucyjnych (Pacewicz 1983: 101).

Iran był państwem bogatym w wydarzenia rewolucyjne. Rewolucja konstytucyjna roku 1906 doprowadziła do powołania pierwszego zgromadzenia parlamentarnego, zwanego Madżlesem oraz uchwalenia pierwszej na Bliskim Wschodzie konstytucji. Iran był także państwem, gdzie wielokrotnie przejęcie władzy odbywało się poprzez przewroty i zamachy stanu. Podobnie do władzy doszedł pierwszy z monarchów dynastii

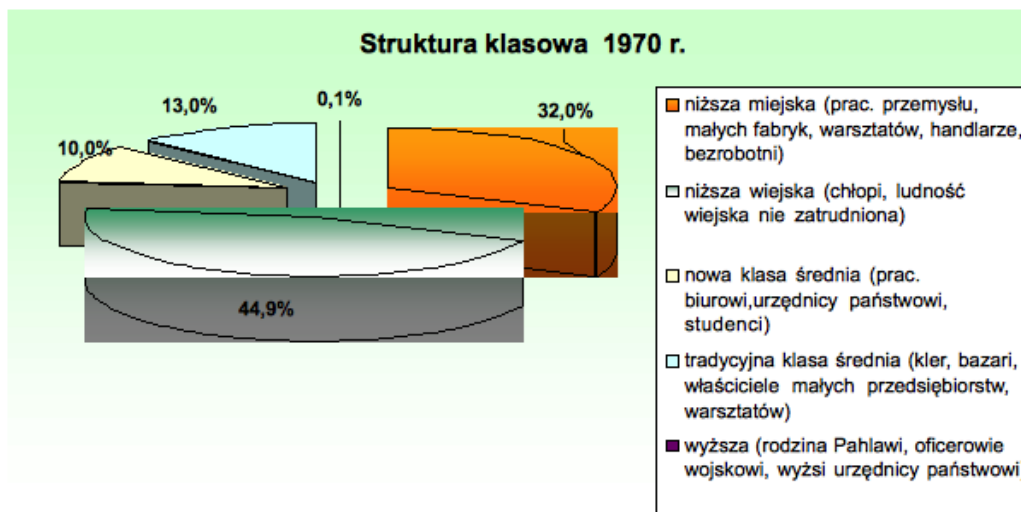
² Założenia wyżej wymienionych koncepcji szczegółowe zostały omówione przez Jarosława Chodaka (2012).

Pahlawich, Reza Chan, który najpierw w 1921 roku przejął pełnię władzy nad armią, by pięć lat później koronować się na perskiego monarchę. Jego syn, Mohammed Reza, władzę przejął w roku 1941, kiedy to brak jasnych deklaracji dla poparcia jednej ze stron II wojny światowej doprowadziła do przymusowej abdykacji jego ojca. Okres jego panowania zapisał się w historii Iranu jako czas trudny dla rozwoju pluralizmu. Pomimo iż pierwsza dekada doprowadziła do rozkwitu i tworzenia się nowych ugrupowań politycznych, kolejne lata, już po nacjonalizacji przemysłu naftowego i obaleniu premiera Mosaddeqą, zapisały się jako okres represji i wewnętrznego terroru. Niszczono wszelkie przejawy politycznej aktywności, już w roku 1957 wprowadzając system dwupartyjny, przy czym obie partie były partiami szacha. Masowo więziono także lub zabijano działaczy politycznych, zamykano czasopisma, zabraniano wystąpień publicznych.

W latach 70. XX wieku w Iranie nasilały się rządy despotyczne i represje, opóźnieniu ulegała, obiecywana przez szacha, decentralizacja polityczno-gospodarcza, pogłębiały się problemy ekonomiczne (Keddie 2007: 211). Pomimo ogromnych wpływów płynących ze sprzedaży ropy naftowej sytuacja przeważającej części społeczeństwa była trudna, gdyż pieniądze zasilały budżet szachów, z którego realizowane były zakupy nowinek technicznych oraz militariów, a nie kieszenie irańskiej biedoty (Keddie 2007: 212). Należy jednak dodać, że ogólna sytuacja ekonomiczna kraju za panowania Mohammada Rezy nie była zła, nie występowało zjawisko kryzysu czy załamania finansowego, związanego z zadłużeniem zagranicznym.

Niezadowolenie społeczne pogłębiały głównie nieudane próby reform i niechęć do nowych wzorców promowanych przez szacha i jego zwolenników. Zafascynowany Zachodem i europejską cywilizacją władca, za nadrzędny cel polityki wewnętrznej uznał dążenie do westernizacji państwa, co w szyickim Iranie, w którym głęboko zakorzeniony islam dominował od wieków we wszelkich sferach życia, stanowiło zamysł praktycznie niemożliwy do zrealizowania. Niepowodzenie reform „białej rewolucji” (Enqelāb-e sefid)³, sześciopunktowego programu reform zaproponowanego przez szacha i jego ministrów w 1963 roku, utwierdziły Irańczyków w przekonaniu, że władza nie jest sprawowana dla dobra ogółu, przyczyniając się do spadku jej legitymizacji. Co więcej, pogłębiało się opisywane przez Abrahamiana zjawisko „niedorozwoju politycznego” władz rządzących (Abrahamian 1982: 435-446), polegające na braku utrzymywania więzi z istniejącymi klasami społecznymi, jak również na nieumiejętności budowania tych więzi między władzą a klasami nowo powstałymi, co w znacznym stopniu przyczyniło się do alienacji społeczeństwa (Coville 2009: 40). W roku 1970 klasowy podział społeczeństwa przedstawiał się następująco:

Rysunek 1: Struktura klasowa społeczeństwa irańskiego w 1970 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Abrahamian 2008.

³ W niniejszym artykule w celu zapisu terminów pochodzących z języka perskiego lub arabskiego zastosowano transkrypcję międzynarodową. Wszystkie cytowane fragmenty tekstów perskich i angielskich tłumaczone były bezpośrednio przez autorkę pracy, a do ich zapisu zastosowano notację kursywą. Artykuł zawiera fragmenty konstytucji Islamskiej Republiki Iranu, zaprezentowane w oryginale oraz polskim przekładzie. Przyp. autorki.

Negatywny wpływ na wizerunek władcy wśród rodaków miały przyjazne stosunki, jakie szach utrzymywał z Zachodem, a w szczególności ze Stanami Zjednoczonymi, które widziały w Iranie szansę na posiadanie własnego „policjanta” w regionie Bliskiego Wschodu. Stanowiło to istotny fakt w kontekście panującego zimmowojeennego konfliktu oraz w nawiązaniu do geopolitycznej teorii Rimlandu Nicholasa Spykmana, zakładającej, że „kto panuje nad Rimlandem panuje nad Eurazją; kto panuje nad Eurazją – panuje nad Światem” (Spykman 1944: 43).

Głównym z założeń Mohammada Rezy było uczynienie z Iranu potęgi politycznej i militarnej świata, a jednym ze środków do realizacji tej inicjatywy miała być laicyzacja społeczeństwa. Deprecjacja islamu, jakiej dopuścił się szach, wpłynęła negatywnie na jego i tak niestabilną pozycję w kraju (Keddie 2007: 220). Reżim Pahlawich ograniczył władzę i wpływy ulemów, wprowadził świeckie prawo, jak również zaczął ingerować w edukację religijną, głównie poprzez zakładanie na uniwersytetach wydziałów teologicznych oraz tworzenie korpusów religijnych, tworzonych na wzór korpusów oświaty, których zadaniem było nauczanie na terenach wiejskich religii w jej oficjalnie przyjętej wersji (Keddie 2007: 219). Westernizacja kraju, postępująca za panowania Pahlawich, była odbierana przez większość Irańczyków jako zagrożenia dla wartości kulturowych, nierozzerwalnie związanych z islamem i zawsze obecnych w ich życiu. Mówiąc o przyczynach islamskiej rewolucji, nie można pominąć roli, jaką odegrał konserwatyzm ludności irańskiej oraz przywiązanie do tradycji i religii.

Niszczenie przez władze wpływów świeckiej opozycji oraz nieznaczących przejawów inicjatyw obywatelskich zaowocowały protestami religijnymi w Iranie. Gdy w roku 1975 szach zdecydował o likwidacji wszystkich istniejących partii, uznając za jedyną słuszną Partię Odrodzenia Narodowego Iranu (Hezb-e Rastochiz-e Melli-je Irān), przeciwnicy systemu zwarli szyki i wszystkie ruchy uległy konsolidacji w celu walki o zmianę panującego porządku. Dodać należy, że moment ten stanowił apogeum napięcia politycznych represji wobec opozycyjnych działaczy politycznych, a okres swobód i aktywności nieograniczonej restrykcyjną cenzurą zakończył się wraz z końcem rządów premiera Mohammada Mosaddeqą w 1953 roku. Już cztery lata później pluralizm partii politycznych w Iranie stał się fikcją, a wprowadzony odgórnie system dwupartyjny zdominowali aktywiści związani ideowo z władzą dynastii Pahlawich.

Wygnanie z kraju Chomeiniego w listopadzie 1964 roku, którego powodem był sprzeciw wyrażony przez ajatollaha wobec reform szacha, dotyczących odebrania ziem najbogatszym (w tym przedstawicielom kleru) oraz emancypacji kobiet, diametralnie wpłynęło na zmianę charakteru opozycji. Właśnie wtedy duża jej część skupiła się za granicą, co związane było także z ograniczeniami dotyczącymi działalności politycznej w obrębie irańskiego parlamentu i całej sceny partyjnej. Krąg opozycji emigracyjnej tworzyli głównie studenci irańscy pobierający nauki na Zachodzie, czynnie zajmujący się kolportowaniem ulotek oraz nagrań z przemówieniami ajatollaha, łączący swoje sympatie polityczne najczęściej z lewicowymi ugrupowaniami (Keddie 2007: 159).

Analizując przyczyny wybuchu rewolucji, ważnym elementem jest wskazanie sił i ugrupowań do niej dążących i ukazanie ich wizji porewolucyjnego Iranu. Warto zaznaczyć, że islamskiej rewolucji nie da się rozpatrywać w kwestii konfliktów klasowych jako dominującej cechy przyczynowej omawianego zjawiska, gdyż trwający przed 1979 rokiem reżim obalony został przez większość społeczeństwa, skupionego wokół przywódcy ajatollaha Chomeiniego. Wbrew pozorom duchowieństwo nie było jedyną grupą pragnącą zmian. O reorganizację panującego systemu jako pierwsi już w 1977 roku zaczęli walczyć irańscy intelektualiści. Początkowo, w formie „listów otwartych” zwrócili się oni do szacha i premiera. Ich celem była krytyka braku wolności słowa, prasy oraz możliwości powstawania nowych politycznych ugrupowań (Coville 2009: 36).

Jednak najistotniejszym wydarzeniem związanym z brakiem akceptacji polityki szacha przez elity intelektualne było zakwestionowanie legitymizacji rządu podczas jednego z dziesięciu poetyckich wieczorów zorganizowanych przez poetę i tłumacza Ahmada Szamlu w Instytucie Goethego w Teheranie (Coville 2009: 36). Na spotkaniu nielegalnego Stowarzyszenia Pisarzy Irańskich (Knun-e Newisandegn-e Irn) założonego w roku 1968 i zrzeszającego pisarzy i intelektualistów, publicznie wyrażono sprzeciw wobec panującej władzy, która zdaniem członków tej grupy sprawowana była w sposób nielegalny i niezgodny z obowiązującymi normami prawnymi, przede wszystkim z ustawą zasadniczą z roku 1906. Istotną grupą domagającą się systemowych zmian była także irańska lewica oraz sympatyzujący z nią w dużej mierze studenci. Do głównych lewicowych ugrupowań należała przede wszystkim partia Tude. Została ona założona we wrześniu 1941 roku (Heravi 2011: 63). Jej inicjatorami byli członkowie grupy „pięćdziesięciu trzech”, aresztowani

w 1937 roku za działalność komunistyczną, a uwolnieni w wyniku amnestii w kwietniu 1941 roku (Benāb 2004: 259-260). Głównymi założeniami Hezb-e Tude, czyli Partii Mas było uwolnienie Iranu od zachodnich zależności, utworzenie demokratycznego rządu gwarantującego jednostce prawa socjalne (chodziło tu głównie o reformy podatkowe, gospodarcze i ekonomiczne, reformę szkolnictwa i służby zdrowia) oraz wolność prasy i wypowiedzi. Początkowo jej umiarkowany i dość liberalny program z czasem ulegał zmianom.

Panującej władzy sprzeciwiała się też miejska klasa średnia, która popierała istnienie monarchii konstytucyjnej, a nie propagowanej przez szacha, lecz skrzętnie maskowanej, monarchii absolutnej. Panująca sytuacja, była niezbitym dowodem na to, że możliwość wpływu obywateli na sytuację ekonomiczno-polityczną w kraju oraz czynne korzystanie z praw zagwarantowanych ustawą zasadniczą z roku 1906, były tylko złudzeniem, a ich świadomość budziła coraz większy sprzeciw wśród irańskich obywateli.

Powrotu *ancien régime'u*, czyli szyickich zasad życia domagali się najbiedniejsi, jednak nie wykazali się oni aktywnością podczas rewolucji, pomimo tego, że nieudane próby reform najdotkliwiej uderzyły właśnie w ich położenie. Przeciwko dyktatorskiemu ustrojowi politycznemu zwróciły się osoby, którym proces kapitalistycznej modernizacji sukcesywnie wdrażany przez reżim Mohammada Rezy, przyniósł ogromne korzyści materialne (Halliday 2002: 53). Nie byli to *sans-culottes*, ale młodzi, często dobrze wykształceni obywatele, którzy w czasie panowania szacha dorobili się dużych majątków, ale pomimo tego nie byli w stanie zaakceptować zmian, jakie konsekwentnie wprowadzane były w Iranie czasu Pahlawich. Nie chcieli oni Iranu owdziałanego fundamentalnym islamem - pragnęli demokracji, sprawiedliwej władzy i liberalizmu. Forsowali ideę niezależnego państwa islamskiego, w którym wolni obywatele będą mieli realny wpływ na życie polityczne.

Omawiając wydarzenia roku 1979, należy podkreślić rolę irańskiej myśli politycznej. Najbardziej wpływowi i znani świeccy ideolodzy tego okresu to: Mehdi Bazargan, Ali Szariati oraz Abolhasan Bani Sadr. To właśnie ich przemyślenia miały realny wpływ na wizję świata młodych, a także kształtowały ich system wartości, aktywizując do działania przeciwko represjom i uciskowi. Mehdi Bazargan promował inną wizję islamu niż tradycjoniści, gdyż twierdził, że da się go pogodzić z zachodnią demokracją i postępem naukowym (Keddie 2007: 198). Cenił on zachodnią cywilizację za osiągnięcia w dziedzinie nauki i techniki. Jednocześnie krytykował on idee marksistowskie oraz zbytnią ingerencję islamu w sferę stosunków politycznych (Coville 2009: 44). Był jednym z założycieli liberalnego Ruchu Wolności Iranu (*Nezhat-e Āzādi-je Irān*), zasłynął także jako twórca wielu traktatów oraz jeden z polityczno-religijnych przywódców rewolucji (Keddie 2007: 198). Twierdził, że rewolucji i rozruchów społecznych można było uniknąć, gdyby ulemowie bardziej interesowali się ludem i skoncentrowali się na zmniejszeniu nierówności społecznych poprzez zakładanie instytucji dobroczynnych i kulturalnych (Keddie 2007: 198). Po zwycięstwie islamskiej rewolucji został on mianowany pierwszym premierem porewolucyjnego Iranu (Behrooz 2000: 178).

Ali Szariati, socjolog muzułmański, wcześniej student uczelni w Maszhadzie, jak również Paryżu, uważany jest za osobę odpowiedzialną za wpajanie wzorców ideologicznych i przygotowanie bazy pod rewolucję wśród młodych Irańczyków w związku ze swoimi akademickimi koneksjami (Abrahamian 2008: 143). Za jedyną słuszną ideologię uważał on islamski humanizm, odrzucał radykalny, fanatyczny wzorzec religii i optował za zgodą pomiędzy sunnitami a szyitami. W swoich wypowiedziach uczył, jak pogodzić nowoczesny świat z muzułmańskimi zasadami, nie wyrzekając się przy tym tożsamości religijnej (Keddie 2007: 206). Krytykował zachodnie modele emancypacji kobiet, jak również demokracji. Twierdził, że zachodnia kobieta została uprzedmiotowiona i oderwana od życia rodzinnego, a europejskie i amerykańskie władze poprzez krytykę islamskiego wzorca próbują osłabić jedność muzułmańskiej rodziny (Keddie 2007: 203). Jednocześnie optował za udziałem kobiet w życiu publicznym oraz sprzeciwiał się ich izolacji.

Jak zauważyła Anna Krasnowolska, „doktryna Szariatego, chociaż głęboko religijna, była równocześnie antyklerykalna. Szariati był wrogiem nie tylko zachodnich importów kulturowych, od konsumpcjonizmu i pornografii po demokrację [...], za szkodliwe uważał też liczne elementy kultury rodzimej, odciągające człowieka [...] od jego misji społecznej” (Krasnowolska 2010: 874). Demokracja zachodnia jego zdaniem była niedoskonałym systemem, w którym tak naprawdę rządził pieniądz, a nie naród. Twierdził także, że ten system prowadzi do zagłuszania głosu postępowej, progresywnej mniejszości, poprzez konserwatywną i zacofaną większość (Keddie 2007: 203). Pomimo swojej śmierci w 1977 roku Szariati stał się ideologiem rewolucji oraz jej twarzą, gdyż to właśnie jego podobizny niesiono podczas protestów obok wizerunku Chomeiniego (Keddie 2007: 198).

Abolhasan Bani Sadr zasłynął jako ideolog i teoretyk ruchu islamskiego w XX-wiecznym Iranie. Był studentem teologii i socjologii na Teherańskim Uniwersytecie, później studiował ekonomię we Francji, gdzie udzielał się też aktywnie w studenckich organizacjach (Keddie 2007: 200). W młodości nie krył swojego sprzeciwu wobec polityki szacha, za to zawsze popierał poglądy Chomeiniego. W 1979 roku pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych, a w roku 1980 został pierwszym prezydentem Islamskiej Republiki Iranu. W swoich pracach poruszał on tematykę społeczno-gospodarczą, poświęcając się analizie takich problemów, jak: koncentracja władzy, niewolnictwo czy podziały klasowe. W wypowiedziach i dziełach krytykował imperializm, konsumpcjonizm oraz kult jednostki (Abrahamian 2008: 157).

Największą siłą motywującą i mobilizującą masę, bezdyskusyjnym przywódcą i ideologiem tego okresu był Chomeini, którego popularność rosła w zawrotnym tempie wśród wszelkich grup społecznych. Wygnanie ajatollaha z kraju w 1964 roku, związane z krytyką wyrażoną przez duchownego w związku z nieudanymi próbami reform szacha tzw. białej rewolucji, zdecydowanie wpłynęło na zmianę charakteru opozycji, która zaczęła działać aktywnie także poza granicami państwa. Na wielką skalę rozprowadzane były ulotki oraz kasety z przemówieniami ajatollaha, który, bazując na emocjach, wykorzystywał wszelkie metody, aby poruszyć słuchaczy. Wzbudzał w nich gniew i nienawiść, a jednocześnie cementował ich więzi, by poczuli się jednością, która posiada siłę zmian (Ożarowski 2006: 44). Poprzez znalezienie wspólnego wroga w szachu, zjednał społeczeństwo, rzeczywiście prezentujące jakże odmienne wartości i tylko to, tak naprawdę, umożliwiło mu dokonanie kolosalnych wewnętrznych zmian. Silne wsparcie dla jego działalności stanowili ulemowie, muzułmańscy teologowie, obrońcy czystości islamu, którzy chcieli stworzyć państwo religijne, przestrzegające restrykcyjnie zasad Koranu.

PRZEBIEG REWOLUCJI ISLAMSKIEJ

Bardzo trudno ustalić konkretną datę wybuchu rewolucji, gdyż w powolnym tempie ewoluowała ona i dojrzewała, by w konsekwencji przyczynić się do wielkich zmian. Zaznaczyć należy, że rewolucja sama w sobie zawsze stanowi pewien proces, nie jest momentem czy punktem, i z tej perspektywy należy analizować to zjawisko. Umownie za początek wybuchu rewolucji w Iranie uznać można wydarzenie 8 września 1978 roku, zwane czarnym piątkiem, kiedy to podczas tłumienia demonstracji ulicznej zginęło kilkaset osób (Ożarowski 2006: 43). Już jednak dużo wcześniej na ulicach irańskich miast dochodziło do licznych zamieszek.

W styczniu 1978 roku, w gazecie „Ettela'at” ukazał się artykuł autorstwa ministra informacji - Dariusza Homajuna. Celem rozprawy „Iran a czerwona i czarna kolonizacja”, zawierającej we wstępie pobieżne uwagi na temat reform „białej rewolucji”, było ukazanie Chomeiniego jako awanturnika, impertynenta oraz człowieka z podejrzaną przeszłością (Keddie 2007: 221). Tekst ten wywołał spore zamieszanie, jak również stał się powodem demonstracji studentów madres w Qom, dla których Chomeini stawał się nowym autorytetem (Behrooz 2000: 175). Rozruchy na ulicach krwawo stłumiono. W późniejszym czasie sytuacja powtórzyła się kilkakrotnie. W lutym 1978 roku, 40 dni po styczniowych wydarzeniach, miały miejsce kolejne demonstracje. W jedenastu miastach Irańczycy wyszli na ulice, by zgodnie z szyicką tradycją upamiętnić śmierć ofiar poprzednich zajęć. Właśnie podczas tych wydarzeń zniszczono wiele kin, sklepów, banków i po raz pierwszy wzniesiono okrzyki: „Śmierć szachowi!” (Hiro 2006: 122). Odnotowano także zamachy bombowe wymierzone w posterunki policji w Tabrizie (Behrooz 2000: 175). By uniknąć kolejnych rozruchów, których spodziewano się za 40 dni, szach obiecał ponownie otworzyć seminarium w Qom, pozwolić na zwiększenie liczby pielgrzymów wędrujących do Mekki, wprowadzić zmiany w gospodarce oraz zakazać „pornografii” w irańskich kinach (Hiro 2006: 122). Obietnice te jednak okazały się niewystarczające, ponieważ 30 marca 1978 roku Irańczycy zorganizowali kolejne manifestację, które, podobnie jak mające miejsce w późniejszym czasie incydenty, przyczyniły się do śmierci setek osób. W kwietniu protesty zorganizowane zostały na teherańskich uczelniach, w maju demonstrowano w trzydziestu czterech miastach, a podczas głównej manifestacji w stolicy głośno i stanowczo domagano się obalenia reżimu. Miesiąc później na ulice wyszli mieszkańcy miasta Qom oraz Teheranu, a w sierpniu doszło do podpalenia kina Rex w Abadanie, w wyniku którego zginęło 327 osób (Behrooz 2000: 176).

Wrześniowe wydarzenia obfitowały w udział lewicowych inicjatyw, które przyczyniły się do organizacji niezliczonych strajków pracowników zakładów przemysłowych, rafinerii oraz kolei, zrzeszonych w

nielegalnych związkach pracowniczych. Za organizacyjną stroną owych demonstracji stała zdelegalizowana Partia Mas (Hezb-e Tude), niezmiennie skupiająca w swoich szeregach oraz w związkach zawodowych wielu zwolenników. W październiku dwudniowy strajk generalny pracowników przemysłu sparaliżował miasta, a listopadowe protesty w Teheranie i Chuzestanie doprowadziły do spadku o 1/5 produkcji ropy (Hiro 2006: 126-127). W grudniu natomiast całkowicie wstrzymano eksport tego surowca (Krasnowolska 2010: 881). W wydarzeniach rewolucji aktywnie uczestniczyli też członkowie takich polityczno-militarnych organizacji, jak: Fedajni Ludowi (Feda'ijān-e Chalq,) czy Modżahedini Ludowi (Moğāhedin-e Chalq). W listopadzie oficjalnie swoje wsparcie dla inicjatywy skierowanej przeciw monarchii wyraził także Front Narodowy (Dżebhe-je Melli), (Krasnowolska 2010: 881).

Jedenastego grudnia, w święto Aszury, upamiętniające rocznicę śmierci imama Hosejna ponad milionowy tłum wziął udział w pokojowej demonstracji w Teheranie, podczas której, wznosząc okrzyki poparcia, zachęcano Chomeiniego, przebywającego we Francji, do powrotu do Iranu i poprowadzenie kraju drogą zgodną z prawem Koranu. W obawie przed nasilającymi się niepokojami społecznymi szach postawił wszystkie siły w stan najwyższej gotowości. Wprowadzono stan wyjątkowy i godzinę policyjną, zakazy demonstracji oraz jeszcze bardziej zaostrzoną cenzurę, jednak pod presją społeczną szach zdecydował się na pewne formy ustępstw, jak na przykład częściowa amnestia dla przebywających na emigracji czy uwolnienie małych grup więźniów. Zdymisjonowano także sporą część najwyższych oficerów Savaku (Sāzmān-e Ettela'at va Amniyat-e Kešvar), czyli Organizacji do Spraw Informacji i Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Pełna mobilizacja wojskowa, o której zdecydował władca, nie zniechęcała do działania. Już na początku 1979 roku doszło do kolejnych zamieszek w Qom, Maszhadzie i Tabrizie (Behrooz 2000: 178). Wydarzenia te w konsekwencji doprowadziły do wygnania szacha z kraju, który, opuszczając Iran 16 stycznia 1979 roku, pozostawił po sobie zdemoralizowaną armię i podzielony rząd. Na ulice miast ruszyły tłumy, by świętować upadek monarchii (Abrahamian 1982: 526). Trzy dni wcześniej powołana została dziewięćosobowa Rada Regencyjna, na której czele stanął Szapur Bachtiar. Początkowo przewidywano, że wyjazd monarchy będzie jedynie krótkim epizodem oraz że po ustaniu zamieszek szach wróci do kraju, by przywrócić swoje rządy. Rada Regencyjna miała więc za zadanie tymczasowe objęcie władzy, w trakcie nieobecności a nie abdykacji monarchy. Wydarzenia jednak potoczyły się według innego scenariusza.

1 lutego 1979 roku Chomeini powrócił do Iranu, a już 5 lutego przystąpił do całkowitego przejścia władzy w państwie. Dzięki ogromnej charyzmie i solidarnemu poparciu milionów obywateli bez trudu zdołał on umocować swoją pozycję, by w konsekwencji zmienić całą rzeczywistość społeczno-polityczną Iranu. Rozstrzygające wydarzenia rewolucji rozegrały się 9 lutego, kiedy to w Teheranie prorewolucyjni kadeci szkoły lotnictwa wojskowego w dwa dni pokonali Gwardię Królewską, zdobywając posterunki policji, otwierając więzienia i zajmując bazy wojskowe, umożliwiając całkowite przejście władzy przez Chomeiniego (Keddie 2007: 232), który w swoich przekonaniach i polityce propagował wyższość prawa boskiego nad prawem świeckim. Radę Rewolucyjną ajatollah przekształcił w Tymczasowy Rząd Rewolucyjny, realizując stopniowo założenie islamizacji całego systemu. Nowym premierem Chomeini mianował Mehdięgo Bazargana, który w celu całkowitego przejścia rządów w państwie potajemnie pertraktował zarówno z USA, jak i Savakiem, a także zorganizował narodowy bojkot godziny policyjnej narzuconej przez szacha (Coughlin 2009: 161).

Szacuje się, że w okresie trwania rewolucji islamskiej życie straciło blisko trzy tysiące demonstrantów (Abrahamian 2008: 161). W jej następstwie zginęło wiele więcej ofiar, gdyż nowy reżim krwawo rozprawił się ze wszystkimi przeciwnikami, nawet tymi, którzy w okresie rewolucji walczyli w jego szeregach.

KONSEKWENCJE WYDARZEŃ: POREWOLUCYJNY IRAN

Głównym celem grupy, która odniosła sukces podczas rewolucji było uwolnienie Iranu od zachodniej dominacji, wyeliminowanie wpływów Ameryki, a także powrót do wartości muzułmańskich, w wersji jeszcze bardziej rygorystycznej i konserwatywnej. 30 marca 1979 roku w przeprowadzonym referendum blisko 99% głosujących, którym przedstawiono alternatywę powrotu monarchii lub zaakceptowania islamskiej republiki opowiedziało się za Islamską Republiką Iranu, która została proklamowana już 1 kwietnia tego roku (Abrahamian 2008: 163). Wszystkie z wydarzeń, które miały miejsce w Iranie po roku 1979 bezdyskusyjnie nazwać można jej następstwami. Nowy reżim stworzył innowacyjne ramy społeczno-systemowe, w których

od tego czasu mieścić miała się każda inicjatywa czy działanie. Ponad dwa i pół tysiąca lat tradycji monarchii w 1979 roku poszło w zapomnienie, ustanawiając wraz z nową ustawą zasadniczą nowatorskie rozwiązanie ustrojowe, jakim była islamska republika. Zgodnie z artykułem pierwszym jej konstytucji:

Iran jest Republiką Muzułmańską, którą naród irański zatwierdził na podstawie swojej długowiecznej wiary w rządy prawdy i sprawiedliwości Koranu, na drodze zwycięskiej rewolucji, pod przewodnictwem najwyższego autorytetem wzoru do naśladowania i religijnego przywódcy, wielkiego ajatollaha Imama Chomejnigo, w referendum, przeprowadzonym w dniach 10-11 miesiąca farwardin 1358 roku hidżry słonecznej, czyli 1-2 dzień miesiąca Dżcma'di-A'l-ulā roku 1399 hidżry księżycowej, większością 98,2% głosów osób uprawnionych do głosowania.

حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران، بر اساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله‌العظمی امام خمینی، در همه‌پرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادی‌الاولی سال یکهزار و سیصد و نود و نه هجری قمری با اکثریت ۹۸,۲٪ کلیه کسانی که حق رأی داشتند، به آن رأی مثبت داد.

(Qānun-e AsāsiĠamhuri-je Eslāmi-je Irān 1979: Asl-e 1)

W trakcie tworzenia najwyższego aktu prawnego islamskiej republiki starły się z sobą dwie siły i tendencje: wizja Chomeiniego, dotycząca instytucjonalizacji koncepcji welāyat-e faqih i silnego zdeterminowania życia politycznego religią muzułmańską oraz pomysł premiera Mehdiego Bazargana, odnoszący się do wzorowania nowej ustawy zasadniczej na konstytucyjnym modelu V Republiki Francuskiej Charles'a de Gaulle'a (Abrahamian 2008: 162). Przewidywano, że akt ten będzie islamski z nazwy, jednak demokratyczny w treści. Ostatecznie jednak produkt finalny był hybrydą, czymś pomiędzy koncepcją Chomeiniego a Bazargana, pomiędzy prawami boskimi i ustanawianymi przez człowieka, pomiędzy teokracją a demokracją i w końcu czymś pomiędzy vox dei i vox populi (Abrahamian 2008: 162). Nie da się jednak zaprzeczyć, że islam zdominował polityczną sferę życia Irańczyków, co potwierdza artykuł czwarty konstytucji:

Wszystkie prawa i przepisy cywilne, karne, finansowe, ekonomiczne, administracyjne, kulturalne, wojskowe, polityczne oraz inne, muszą być wzorowane na nakazach islamu. Ten artykuł reguluje proces nakładania i wprowadzania w życie wszystkich pozostałych artykułów konstytucji oraz regulacji prawnych i innych przepisów, a ocena zgodności jego nakazów pozostaje w kompetencji prawników Rady Nadzorującej.

کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهاء شورای نگهبان است.

(Qānun-e AsāsiĠamhuri-je Eslāmi-je Irān 1979: Asl-e 4)

Irańska Republika Islamska to państwo, w którym zgodnie z założeniami ustawy zasadniczej sprawy kraju powinny być rozstrzygane w powszechnym głosowaniu, w drodze wyborów lub w drodze referendum, co wprowadza namiastkę demokratyzacji do tego specyficznego, dualistycznego ustroju politycznego. Zasady muzułmańskiego systemu politycznego stanowią zasadniczy filar systemu politycznego republiki islamskiej. Do jego głównych założeń należą tezy, mówiące, że władza pochodzi od Boga, który przekazuje ją swojemu przedstawicielowi na ziemi i dopuszcza despotyzm i absolutyzm w sprawowaniu rządów (Bäker 2004: 12). Koran stanowi w muzułmańskim państwie swoisty rodzaj konstytucji, każde prawo ustalone przez człowieka musi być z nim zgodne. W państwie islamskim zawsze zachowywana jest ścisła centralizacja władzy. Jak pisze Shakir Kitab, „system prawny islamu pochodzi wprost z systemu moralnego, który jest syntezą systemu

dogmatycznego tejże religii. Ze wszystkich tych norm dogmatycznych, moralnych i prawnych narodził się system polityczny islamu” (Bäker 2004: 46-47).

Opisując realia systemowe porewolucyjnego Iranu wspomnieć należy o najwyższej władzy, jaką w państwie tym sprawuje Najwyższy Przywódca (Wali faqih/ولی فقیه), którego zadaniem jest świeckie i duchowe przewodnictwo nad narodem w okresie nieobecności Dwunastego Imama (Qānun-e AssiĠamhuri-je Eslāmi-je Irān 1979: Asl-e 5). To właśnie ta instytucja stanowi niespotykany na skalę światową fenomen. Koncepcja powstała po roku 1963 i początkowo rozpowszechniona została wśród studentów teologii w formie serii wykładów, a następnie wydana anonimowo w książce „Hokumate Islām: Waleyat-e Faqih” (Rząd islamu: Zwierzchnictwo Faqih), (Hiro 2006: 39). Zdaniem Chomeiniego koncepcja ta pochodziła bezpośrednio z nauk Koranu, który nakazywał przestrzegania pouczeń Boga, Proroka i posiadających autorytet (Abrahamian 2008: 146).

Artykuł 109 konstytucji Islamskiej Republiki Iranu dokładnie określa cechy wyróżniające Najwyższego Przywódcę i przymioty determinujące jego wybór na stanowisko, wśród których wymienia kompetencje naukowe, sprawiedliwość, pobożność oraz przenikliwość polityczną i społeczną, a także roztropność, męstwo i umiejętność zarządzania oraz talent przywódczy (Qānun-e AsāsiĠamhuri-je Eslāmi-je Irān 1979: Asl-e 109). Kompetencje Najwyższego Przywódcy w dużej części pokrywają się z zadaniami, jakie w klasycznych republikach wypełnia głównie prezydent. Przede wszystkim jest on jednak głową państwa, sprawującą nadzór i zwierzchnictwo nad wszelkimi aspektami władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej, w których obrębie dostrzegamy sporą zależność pomiędzy poszczególnymi jej organami.

ZAKOŃCZENIE

Rewolucja islamska odmieniła irańską rzeczywistość, wpływając na przeobrażenia różnorodnych aspektów życia. Monarchia zastąpiona została republiką, despotyczny władca wszechmogącym Najwyższym Przywódcą a europejskie stroje muzułmańskimi hidżabami. Rewolucja pokazała Irańczykom siłę, jaka drzemie w ich narodzie oraz możliwość i potrzebę zmian. Nie zmieniła jedynie irańskiej dumy oraz represji i ograniczeń. Wolność, o którą walczone, nie stała się faktem. Reżim został obalony, jednak jego miejsce zajęła równie trudna i wymagająca poświęceń władza. Trzydzieści trzy lata po rewolucji na ulicach irańskich miast nadal dostrzega się potrzebę transformacji i przeobrażeń. Coraz częściej obywatele uświadamiają sobie, że nowy system nie stanowi idealnego rozwiązania. Przypomnieć należy, że islamska rewolucja nie była pierwszym z ruchów zbiorowych w historii dwudziestowiecznego Iranu. W roku 1906 kraj ten ogarnęła Rewolucja Konstytucyjna (Mašrutiyat), podczas której domagano się powołania parlamentu i zmian w systemie monarchii absolutnej. Konstytucja uchwalona w wyniku owych wydarzeń uczyniła z Iranu monarchię parlamentarną, przypisując mieszkańcom Iranu wiele praw i swobód, jednak trudno wskazać okresy w czasie ponad siedemdziesięciu lat jej obowiązywania, kiedy ustawa ta była w całości respektowana, a nie stanowiła jedynie teoretycznego aktu prawnego.

Tworząc schemat procesu rewolucji w oparciu o studium przypadku irańskich wydarzeń roku 1979 oraz opisywane w artykule teorie rewolucji, rysuje się nam pięciopunktowy model przebiegu owych zjawisk, mający następującą formę:

1. Pojawienie się specyficznych uwarunkowań społeczno-politycznych (represje, brak pluralizmu politycznego, cenzura, niesprawiedliwość społeczna, rosnąca niechęć do władz i promowanych przez nią wzorców),
2. Świadomość potrzeby zmian (wśród coraz większej grupy społeczeństwa),
3. Skupienie wokół autorytetu, ideologii lub też przeciw panującemu porządkowi,
4. Wystąpienia masowe z udziałem sporej części społeczeństwa,
5. Obalenie systemu i ustanowienie nowych władz (brak momentu władzy sił umiarkowanych oraz okresu kooperacji władz).

Rewolucja islamska roku 1979, w której udział wzięły wszelkie stronnictwa, miała stać się przepustką do nowego ładu, wolności i praw, o które Irańczycy walczyli niezmiennie przez lata dziejów. Przeobrażenia, których irański naród domagał się, nigdy nie zostały zrealizowane. Wśród przyczyn tego stanu wymienić należy przede wszystkim fakt istnienia odmiennych wizji porewolucyjnego Iranu wśród walczących grup, które skupione wokół jednego wodza dostrzegły możliwość obalenia systemu. To, co stało się jasne po wydarzeniach lutego 1979 roku, nie było skutkiem oczywistym, co więcej, niewielu tak naprawdę zdawało sobie sprawę, jak będzie wyglądać nowa porewolucyjna rzeczywistość. Lud obalił monarchę nie z uwagi na lepszą alternatywę, jaką prezentowała nowa władza, ale z uwagi na nienawiść do rządów Pahlawich i ich prozachodnich sympatii.

BIBLIOGRAFIA

- Abrahamian, Ervand. 2008. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Abrahamian, Ervand. 1982. *Iran Between Two Revolutions*. Princeton: Princeton University Press.
- Ansari, Ali. 2006. *Iran, Islam and Democracy. The Politics of Managing Change*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Bäker, Roman. 2004. *Islam a świat*. Toruń: Wydawnictwo MADO.
- Behrooz, Maziar. 2000. *Rebels with a Cause: The Failure of the Left in Iran*. New York: I.B. Tauris.
- Benāb, Younes. 2004. *Tārīch-e sad sāle-je Ahzāb wa Sāzmānho-je sijāsati-je Irān (۱۳۲۱-۱۳۷۱), ġeld-e ۱, Az Enqelāb-e Mašrutijāt تا Enqelāb-e bahman ۱۳۷۱*. Washington: Enteshārāt-e Rāwandī.
- Chodak, Jarosław. 2012. *Teorie rewolucji w naukach społecznych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Coughlin, Con. 2009. *Khomeini's Ghost*. London: Macmillan.
- Coville, Thierry. 2009. *Najnowsza historia Iranu. Republika Islamska*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie DIALOG.
- Halliday, Fred. 2002. *Islam i mit konfrontacji*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie DIALOG.
- Heravi, Mehdi. 2011. *Mārkśism. Hezb-e Tude va Goruh-ho-je ĉap dar Irn*. USA: Ibex Publisher.
- Hiro, David. 2006. *Iran Today*. London: Politico's.
- Kapuściński, Ryszard. 1999. *Szachinszach*. Warszawa: Wydawnictwo Czytelnik.
- Keddie, Nikki. 2007. *Współczesny Iran. Źródła i konsekwencje rewolucji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Krasnowolska, Anna. 2010. *Historia Iranu*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum.
- Mirsepasi, Ali. 2000. *Intellectual Discourse and the Politics of Modernization: Negotiating Modernity in Iran*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ożarowski, Rafał. 2006. *Ideologia na bliskim wschodzie*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Pacewicz, Piotr. 1983. *Pomiędzy myślą a rzeczywistością. Rewolucja społeczna jako zjawisko psychologiczne*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum.
- Spykman, Nicolas. 1944. *The Geography of Peace*. New York: Brace and Company.
- Qānun-e Asāsi Ğomhuri-je Eslāmi-je Irān; Qānun-e Asāsi masub 1358, Eslāhāt wa taqīrāt wa Tatmīm Qānun-e Asāsi masub 1368, Tehrān 1382 (Konstytucja Islamskiej Republiki Iranu z roku 1979, wraz z poprawkami z roku 1989).*

ISLAMIC REVOLUTION IN IRAN. CAUSES - COURSE - CONSEQUENCES

Islamic Revolution in 1979 was the last „great revolution“ of the twentieth century. Facade parliamentary monarchy was replaced with the innovative creation, called „The Islamic Republic“. Revolutionary leaders, inspired with religious ideas, made an attempt to dominate the politics, the culture and the civil life with the omnipresent Islam. Due to the role of the religious fundamentalism, the Iranian revolution was the announcement of a strong relationship between Islam and politics in the 21st century. The purpose of this article is to characterize the causes, course and the fundamental changes that have occurred as a result of the victorious revolution of 1979. The first part discusses the socio-political conditions in Iran during the reign of Shah Mohammad Reza and attempts to answer the question of the extent, to which they have contributed to revolution. The second part presents the course of the Iranian revolution in chronological order. The last part constitutes the analysis of the consequences of the revolution, especially transformations that affected the Iranian political system.

Keywords: *islamic revolution, Pahlavi's dynasty, Ayatollah Khomeini, constitutional monarchy in Iran.*